

Ο αφανισμός ενός πολιτισμού

Ήταν άραγε τόσο ανάξιοι
λόγου οι Ετρούσκοι
ή μήπως
κατασκευοφανθήθηκαν
από τους γείτονες
και κατακτητές τους;

Friedhelm Prayon

Οι Ετρούσκοι. Ιστορία,
Θρησκεία, Τέχνη

Μετάφραση Ανέστη Φώσβινκελ. Έκδοση
του Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής
Τραπεζίας, 2004, σελ. 205 (με 15
εικόνες και 2 κάρτες), τιμή 14 ευρώ

Της ΜΑΙΡΗΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΙΔΟΥ

Μόνο από τους τάφους τους, σχεδόν, μπορούμε να βγάλουμε συμπεράσματα για αυτόν τον λαό του 8ου αιώνα π.Χ. που έζησε στην Ετρούρια ή Τυρρηνή, την περιοχή δυτικά της Φλαρεντίας, και πέρασε στη λήθη πολύ γρήγορα. Ένας Ετρούσκος μπόρεσε να γίνει διάσημος εν ζωή, και αυτός από Μαστίρρα μετονομάστηκε Σέρβιος Τύλλιος, για να επιβιώσει στο ρωμαϊκό πλέον κράτος και να γίνει ως και βασιλιάς της Ρώμης. Γρήγορα ξεχάστηκε όμως και αυτός. Μόνο η Τουσκάνη, το λίκνο της Αναγέννησης, διατήρησε με έπαρση έναντι της Ρώμης την πεποίθηση ότι οι κάτοικοί της ήταν απόγονοι του αρχαιότερου ιταλικού πολιτισμού. Ο αέρας των Μεδίκων θεωρούσε αυτούς νόμιμους κληρονόμους του.

Σε κάθε περίπτωση, ένας χαμένος κόσμος ήρθε στην επιφάνεια τον 20ό αιώνα ύστερα από επίμονες ανακαλύψεις στην Ετρούρια. Και ξεκινά αναλαμβάνοντας ποιοι και πόσο επηρέαστηκαν από αυτόν τον πολιτισμό-φάντασμα. Ο Αλμπέρτο Τζακομέτα, αείφνης, διάσημος για τα επιμήκη γυναικεία αναλαμπάδια του, μοιάζει να έχει αντιγράψει επακριβώς αντιστοίχο ετρούσκικο έργο, το αναλαμπάδι από το ιερό της Αρτεμης στη λίμνη Νέμι (σημειωρα φυλάσσεται στο Λούβρο). Ο Φρίντχελμ Πραιγιόν, καθηγητής Ετρούσκοιταλικής Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο της Τυβίνγης, συλλέγει σε αυτό το βιβλίο τις ψηφίδες από την ιστορία, τη θρησκεία και την τέχνη των Ετρούσκων για να υποστηρίξει ότι ο ζωντανός αυτός λαός συνεβλήθη από την κυριαρχία των Ελλήνων και στη συνέχεια των Ρωμαίων.

Χειροφρεσκάμενες γυναίκες

Ας δούμε λοιπόν τις πηγές: Σύμφωνα με περιγραφές ελληνών συγγραφέων του 4ου αιώνα π.Χ., όπως ο Θεόπομπος ο Χίος, «λένε ότι οι Τυρρηνοί έχουν συνήθεια να μοιράζονται τις γυναίκες τους... Και ότι δεν δειπνούν με τους άντρες τους, αλλά με όποιους τύχει να βρίσκονται μαζί τους, και πίνουν με όποιον θέλουν. Είναι μάλιστα γερά ποτήρια και πανέμορφες. Και ότι οι Τυρρηνοί ανατρέφουν όλα τα παιδιά που γεννιούνται, χωρίς να ξέρουν τίνος πατέρα είναι το καθένα». Ο Ποσειδώνιος πάλι στηλιτεύει την τριφυλή και έκλυτη ζωή των Ετρού-

Ερωτικό σκηνικό από τον τάφο του Αρσίου, 5ος αιώνας π.Χ. από την Αίθουσα Τυρρηνικών στην ΕΒΜΑ, Τυβίνγης

σκων, καθώς και τη συνήθειά τους να ξαπλώνουν στα γεύματα μαζί με τις γυναίκες κάτω από το ίδιο σκέπασμα. Επίσης αναφέρουν ότι οι υπηρέτριες κυκλοφορούσαν γυμνές, τουλάχιστον όσο δεν ήταν ακόμα ενήλικες. «Τέτοιες καθόλου κολακευτικές περιγραφές καθόριζαν συνεπώς την εικόνα που σχημάτιζαν οι Έλληνες και αργότερα οι Ρωμαίοι για τον ιδιαικό βίο των Ετρούσκων» επισημαίνει ο Πραιγιόν.

Αλλά παρ' ότι με μια πρώτη ματιά η ετρούσκικη ταφική ζωγραφική σε σαρκοφάγους και τεφροδόχους επιβεβαιώνει αυτή την αντίληψη, πρόκειται ενδεχομένως για υπερβολές και κακολογίες αν σταθούμε στην ερμηνεία των τοιχογραφιών: «Όταν γυναίκα και άντρας μοιράζονται την ίδια κλίνη, πρόκειται για συζύγους, μια συνήθεια ακατανόητη για τους Έλληνες, αφού σ' αυτούς άντρες και γυναίκες έπαιναν πάντα χωριστά». Επειτα, «ο κόσμος της γυναίκας δεν περιριζόταν στον οίκο και την οικογένεια. Της άρεσε να βγαίνει συχνά, και, όπως γράφει ο Τίτος Λίβιος, τα βλέμματα των ανδρών δεν την έκαναν να κοκκινίζει». Όσο για τους άντρες, η

παχισαρκία τους στις ετρούσκικες σαρκοφάγους μπορεί να ερμηνευθεί απλώς ως ένδειξη ευζωίας.

Ο Πραιγιόν απολογεί τον αφανισμό αυτού του πολιτισμού με το σκεπτικό ότι «οι Έλληνες επιδίωκαν να κάνουν εντύπωση, και κατά τη γοητευτική εποχή υπήρξε ακόμα πιο μεγάλο ενδιαφέρον για εντυπωσιασμό. Οχι όμως οι Ετρούσκοι. Τα πράγματα που δημιούργησαν στους αιώνες της ευημερίας τους είναι το ίδιο φυσικά και ανεπιτήθετα όπως το να αναπνέουμε. Αποπνέουν κάποια πληρότητα ζωής». Προφανώς – μπορεί να σκεφθεί ο Έλληνας αναγνώστης – ο μελετητής παραβλέπει την περίφημη ρήση του Περικλή στον *Επιτάφιο*, αυτόν τον ήρω στην Αθηναϊκή Δημοκρατία: «Φιλοκαλούμεν μετ' ευτελείας και φιλοσοφούμεν άνευ μαλακίας» («Αγαπούμε το ωραίο και μένουμε απλοί, αγαπούμε τη φιλοσοφία χωρίς να γινόμαστε ωδύροί», σε μετάφραση Ι. Κ. Κακριδή). Για τον Πραιγιόν, κι αν δεν μας άφισαν κανένα σημαντικό πολιτισμικό επίτευμα οι Ετρούσκοι, «αρκεί να δούμε την τέχνη τους για να καταλάβουμε την αξία τους. Εστα-

papag@tovima.gr